

Херсонський державний університет

**Основні психолого-педагогічні концепції
адлерівської моделі виховання батьків.**

Анотація. Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури у статті розглянуті основні положення адлерівської моделі виховання батьків. Автор визначає головні принципи (рівноправність і співробітництво), що лежать в основі адлерівського виховання. Сформульовані завдання батьківського виховання по адлерівській моделі, пов'язані з поглибленням батьками своїх педагогічних знань.

Аннотация. Исходя из анализа психолого-педагогической литературы, в статье рассматриваются основные положения адлеровской модели воспитания родителей. Автор выделяет основные принципы (равноправие и сотрудничество), лежащие в основе адлеровского воспитания. Сформулированы задачи родительского воспитания по адлеровской модели, связанные с углублением родителями своих педагогических знаний.

Постановка проблеми. Однією із пріоритетних завдань розвитку сучасної освіти України є педагогізація сім'ї, зокрема батьків. У пошуку оптимальних шляхів, методів та форм організації родинного виховання значну роль відіграє вивчення та творче осмислення кращих ідей мислителів минулого.

Основні концепції проблеми виховання батьків досліджували зарубіжні вчені: А. Адлер, Р. Дрейкурс, Б. Скіннер, Т. Гордон, Е. Берн, Т. Харріс, Х. Джинот та інші. В сучасних умовах проблемою педагогічної освіти батьків займалися багато вітчизняних вчених: М. Демидов, М. Копанєв, Б. Орлов., М. Абдрахманов, К. Мінін, Ю. Чабанський, І. Дубінець, А. Відченко, В. Шинкаренко, А. Говорун та інші.

Тому **метою** нашої статті є виокремлення настанов щодо родинного виховання А. Адлера, визначення основних положень, принципів та завдань адлерівського виховання батьків.

Перехід до нового особистісно зорієнтованого типу освіти неможливий без суттєвого підвищення рівня педагогічної культури викладачів, вчителів, батьків і всього навколишнього соціуму. Однак поняття педагогічної культури ще не отримало наукового обґрунтування і не ввійшло до категоріального апарату педагогіки.

Формування батьківства починається з батьківської сім'ї ще до появи своїх дітей. Прояви батьківства залежать від індивідуально-типологічних і особистісних якостей батьків, а також від соціально-психологічних характеристик батьківської і власної сім'ї.

Виховання батьків – міжнародний термін, під яким розуміється допомога батькам, виконання ними функцій виховання власних дітей, батьківських функцій [1, с.166]. Аналіз досліджень з проблем сім'ї та сімейного виховання свідчить про те, що батьки все більше потребують допомоги спеціалістів. Консультації і рекомендації потрібні не тільки батькам дітей групи ризику чи проблемним сім'ям. Вони необхідні кожній родині. Виховання батьків – це, насамперед, накопичення знань, вмінь та навичок виконання батьківських функцій і виховання дітей, це в "найбільшому ступеню просвітницька робота, звернена до свідомості людини"[4].

Необхідність роботи по вихованню батьків ґрунтується, по – перше, на потребі батьків в підтримці, по – друге, на потребі самої дитини у освічених батьках, по-третє, на існуванні зв'язку між якістю родинного виховання та соціальними проблемами суспільства.

Перші психопедіатричні центри для консультацій батьків і дітей були організовані А. Адлером ще у 1919 році. Альфред Адлер відомий як психолог, що займався проблемами особистості, що одночасно став одним з

основоположників робіт з виховання батьків. Він розробив основні критерії виховання батьків і сімейної терапії, якими фахівці користуються й понині. Основним принципом сімейного виховання, по А. Адлеру, є взаємоповага членів родини. Самосвідомість дитини він ставить у пряму залежність від того, наскільки його люблять і поважають у родині. Цей напрямок виховання батьків ґрунтується на свідомій й цілеспрямованій поведінці батьків. А. Адлер розглядає виховання батьків не тільки з погляду розвитку дитини й родини, але й з погляду суспільства – як діяльність, результат якої впливає на його стан.

Філософський розвиток моделі А. Адлера йде від ідеї особистості, відповідно до якої, людина по природі – істота соціальна і її поведінка диктується соціальними мотивами. У теорії особистості, розробленої А. Адлером, підкреслюється унікальність особистості і творчі властивості людського "я" (його мотивів, рис характеру, цінностей). Теорія особистості А. Адлера рішуче відрізняється від теорій, розроблених З. Фрейдом або К. Юнгом. По А. Адлеру, розвиток особистості розглядається, у першу чергу, через призму соціальних відносин.

Цілком зрозуміло, що ці думки становлять і ядро теорії виховання батьків, запропонованої А. Адлером. У центрі уваги тут виявляється відношення дитини до інших членів родини, особливо до батьків. А. Адлер писав у своїх роботах про проблеми виховання, але практику застосування його теорії розробили його учні (Р. Дрейкурс та інші). Особливо великий внесок вони внесли в розвиток проблеми виховання батьків.

Послідовником А. Адлера був Рудольф Дрейкурс, що багато зробив для пропаганди концепції Адлера, довів її до свідомості лікарів, педагогів, працівників соціальної сфери й, звичайно, батьків. Дрейкурс затвердив практику консультацій і лекцій для батьків і підготував ґрунт для думки про можливість демократичного шляху дозволу цієї проблеми в родині, школі, на підприємствах і в інших співтовариствах людей.

Як свідчить аналіз наукової літератури [1-5] основні положення адлерівського виховання батьків зводяться до наступного:

- 1) людина – соціальна істота, для якої важливе почуття належності до певної групи людей;
- 2) соціальні інтереси людей – основний мотив їхньої діяльності;
- 3) поведінка людини завжди має певну мету; щоб зрозуміти поведінку людини й зміст її діяльності, необхідно знати переслідувану нею мету;
- 4) кожний індивідуум сам створює свій спосіб життя, її стиль, що є згустком установок, цілей і вірувань, за допомогою яких людина намагається знайти своє місце в житті й досягти своїх цілей як особистість;
- 5) принцип рівності, проголошений суспільством, вимагає рівного відношення до всіх членів суспільства;
- 6) співробітництво між членами родини неможливо без почуття відповідальності; свобода тісно пов'язана з відповідальністю;
- 7) людина поводиться у відповідності зі своїми очікуваннями й формує своє розуміння місця в родині відповідно до природних і логічних результатів, пов'язаних із цими очікуваннями [3, с. 73].

По теорії А. Адлера, сімейна атмосфера, установки, цінності й взаємини в родині є першим фактором у розвитку особистості. Діти вчаться нормам гуртожитку в суспільстві й сприймають культуру через своїх батьків. Тому родина і є та первинна група, у якій дитина формує ідеали своєї особистої системи цінностей, і в якій вона як людина вчиться життя.

Оскільки поведінка людини переслідує певні соціальні цілі, то й для розуміння поведінки дитини також треба знати її прагнення. По Р. Дрейкурсу, погана поведінка дитини може пояснюватися тим, що вона намагається звернути на себе увагу, налякати, помститися або показати

власну недосконалість. Погана поведінка дитини – найчастіше спроба досягти почуття безпеки в родині.

У ході наукового пошуку встановлені основні принципи, що лежать в основі адлерівського виховання, які можна сформулювати так:

- 1) сім'я – це організація, діяльність якої будується на розумінні кожним членом своїх завдань і обмежень;
- 2) члени родини повинні спільними зусиллями створювати теплі й дружні відносини між собою;
- 3) люди можуть співробітничати тільки будучи рівноправними, а це означає, що кожний член родини повинен навчитися поважати іншого як рівноправну особистість;
- 4) розум більше допомагає у вихованні, чим сила. Батьки повинні уникати конфліктів з дітьми і прагнути у відносинах з ними до ролі радника й керівника. Тільки так можна досягти теплої, дружньої, заснованої на взаємоповазі сімейної атмосфери;
- 5) у вихованні потрібно дотримуватися внутрішньої логіки взаємин: батьки повинні дозволити дитині вже в ранньому дитинстві відчувати наслідки їхніх дій і поведінки, так дитина зрозуміє, як улаштований світ. Потрібно використовувати природні наслідки, а не контролювати дії дітей з позиції сили [3,с. 74].

Основними поняттями адлерівського виховання батьків є "рівноправність", "співробітництво" і "природні результати". З ними пов'язані два центральних принципи виховання: відмова від боротьби за владу і облік потреб дитини. Ця модель виховання підкреслює рівність між батьками і дітьми як в галузі прав, так і в галузі відповідальності, – рівність, але не тотожність. Тут мова йде про те, що потрібно навчити батьків поважати унікальність, індивідуальність і недоторканність дітей із самого раннього віку, і при цьому важливо пам'ятати, що діти не є власністю батьків.

По даній моделі, допомога батькам повинна носити скоріше виховний, ніж терапевтичний характер. Батьки поводяться помилково стосовно дітей тому, що не знають, як треба поводитися в тих або інших ситуаціях. Звідси необхідність допомогти батькам в усвідомленні своїх завдань у родині, щоб вони у свою чергу змогли допомогти дітям адаптуватися в сучасному демократичному суспільстві.

Завдання виховання батьків по адлерівській моделі пов'язані з поглибленням батьками своїх педагогічних знань. Спрощено два основні завдання адлерівської моделі виглядають у такий спосіб:

допомогти батькам зрозуміти дітей, увійти в їхній спосіб мислення і навчитися розбиратися в мотивах і значенні їхніх вчинків;

допомогти кожному з батьків розвивати свої методи виховання дитини з метою подальшого його розвитку як особистості.

Діючи в цих напрямках, адлерівська теорія виховання прагне створити передумови для плідного взаємовпливу батьків і дітей.

Природні логічні міркування – основний принцип адлерівської моделі виховання – дозволяють дитині на практиці усвідомити свою поведінку або відчутти на ділі результат своїх дій. Постійне дотримання цьому принципу набагато зменшує конфлікти в родині й сприяє розвитку гармонічних відносин. Логіка міркувань приводить до того, що дитина швидко усвідомлює недоліки власної поведінки.

По теорії А. Адлера, батькам не слід карати дітей, тому що це породжує озлобленість, рівну тієї, до якої приводить і метод примуса й командування. Співробітництво – природний наслідок дії принципів рівності, волі й відповідальності. Це значить, що кожний член родини діє з усіма в ім'я загального добра родини. Так з'являється почуття, що всі в родині прагнуть спільними зусиллями й без усякого примуса домагатися поставлених цілей. Однак тут необхідні й певні обмеження, визначення обов'язків кожного, його відповідальності. Безмежна воля не є демократія. У вихованні дітей така воля

перетворює їх у тиранів, а дорослих – у рабів, або навпаки. Обмеження в співробітництві створюють у дитини почуття безпеки й надають упевненості у правильності своїх дій [4].

Таким чином, основними принципами адлерівської моделі виховання батьків є рівноправність і співробітництво. Рівноправність – це, насамперед, взаємна повага у сім'ї, рівність як в галузі прав та обов'язків, так і в галузі відповідальності.

Узагальнення матеріалів, наведених у статті, дозволило сформулювати **висновок**, що настанови А. Альфреда батькам щодо формування особистості дитини в умовах родинного виховання актуальні для розв'язання багатоаспектних питань підвищення педагогічної культури батьків в умовах сьогодення.

Література.

1. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства. – М.: Изд-во института Психотерапии, 2003. – 319 с.
2. Ребёнок и семья: Учебное пособие по педагогике. Для факультетов психологии, педагогики и социальной психологии. / Ред.-сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: Изд. Дом БАХРАХ-М, 2003. – 736 с.
3. Родители и дети: Учебное пособие по педагогике. Для факультетов психологии, педагогики и социальной психологии. / Ред.-сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: Изд. Дом БАХРАХ-М, 2003. – 784 с.
4. Хямяляйнен Ю. Воспитание родителей: Концепция, направления и перспективы: Книга для воспитателей детского сада и родителей. – М., 1993. – 183 с.
5. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов /Л.Б.Шнейдер. – Изд. 3-е. –М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга,2007. – 736 с.